

GÁBOS ZOLTÁN, 1924–2018

Április elején elhunyt *Gábos Zoltán*, az MTA külső tagja, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem híres fizikaprofesszora, minden(!) erdélyi fizikus, kémikus Zoli bácsija. Annak idején (a '60-as években) fiatalabb volt, mint most a gyerekeim, mindenki kedvelte és tisztelte, a diákokhoz való közelsége, emberi magatartása és óriási tudása folytán csak így maradt meg bennünk.

A közelség – az óriási tudástávolság mellett – nem a ma szokásos bratyizást jelentette, hanem a mindennapjaink problémái iránti valódi érdeklődést-segítőkészséget. Egy személyes történet talán jobban megvilágítja egyedi segítőkészségét. A barátom francia szakos diák volt a Marianumban, és egy lyukasórájában eljött megkeresni engem a Farkas utcai épületben. A második emeleten szoktam volt lenni, ott volt saját munkasztalom, de éppen akkor nem tartózkodtam a laborban. A folyosón összefutott Gábos Zoltán professzor úrral, a dékánnal, aki ismerte őt, tudta, hogy bizonyára engem keres, ezért felajánlotta a segítségét, együtt kutattak utánam. Bejártak ungot-berket, mindenhova benyitottak, de nem találhattak meg, mert az egyik alagsori műhelyben esztergáltam valamit egy ketyerémhez. *Ezt nevezem a diákokhoz való közelségnek és őszinte segítségnek. A legkisebb dolgokra is odafigyelt.*

A '90-es évek közepén a nagyváradi Ady Endre Liceumban voltam fizikatanár, éppen az adiabatikus állapotváltozást tanítottam, a tábla tele volt az abszolút hőmérséklet T jelével, az asztalon pedig a kísérlet. Egy osztályban sem szoktam kihagyni a poént, hogy ne rajzoljam fel, és ne meséljem el kedves tanárom gyönyörű T -betűs képleteit és táblarajzait. Mintha megéreztem volna a közeledtét, mert az óra végén Gábos Zoltán nyitott be a Fizikumba. Illendően fogadtam, és bemutattam a diákoknak, akik megtapsolták az élő legendát, és kezdtek hinni a különös véletlenek megvalósulhatóságában.

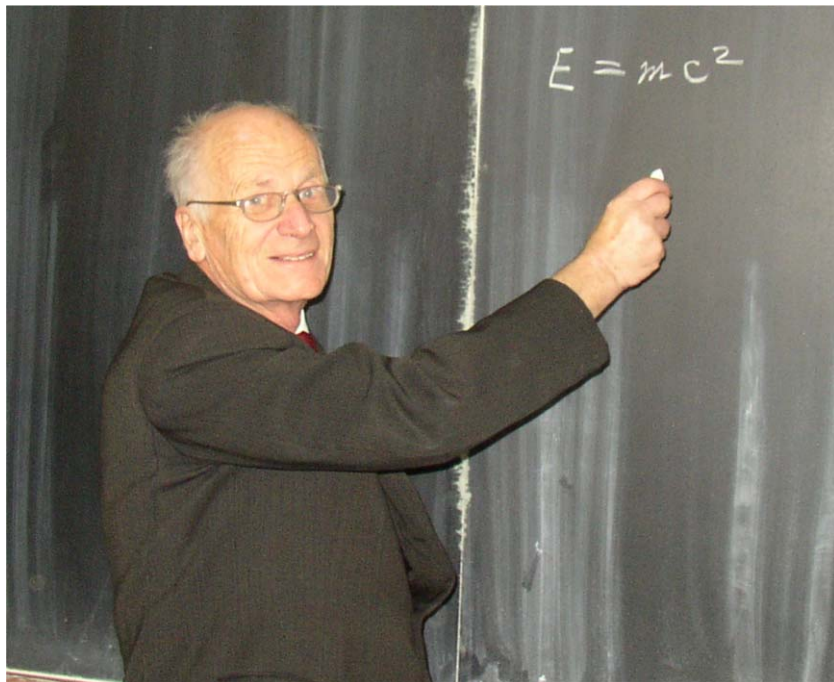
Egy évvel azelőtt, Kolozsváron járva felkerestem, érdeklődött a kísérleteim iránt. Elmeséltem az egyikkel kapcsolatos küszködéseimet, egy érthetetlen és elfogadhatatlan anomáliát. Váradon járva erről szeretett volna tovább beszélgetni. Lyukas órám következett, ezért bemutattam neki a kísérletet, és akkor is jelentkezett a számítógép-vezérelt légpárnán végigfutó (inkább végigrepülő) kiskocsi pálya közepi gyorsulásmaximuma, de a választ nem találtuk. Ma már tudom, hogy nem is találhattunk magyarázatot, mert az igen

pontosnak tartott mérőrendszer hiába volt szinte tökéletes, a valós kísérletben nem tudtam eléggé lecsökkenteni a mechanikai beállításokból származó hibát (μm nagyságrendű, elvileg mérhetetlen távolságról van szó). Azóta, mintegy éve, az Atomórával támogatott, sokszorosán pontosabb mérőrendszeremmel sikerült bebizonyítanom, hogy az anomália bár elkerülhetetlen, de mértéke szinte az eltűnéséig csökkenthető. Ma már nem tudom elmondani neki, pedig bizonyára érdekelné. *A Fizikai Szemle* olvasóinak nemsokára feltárom a két évtizedig bátortalanul hitt, de valójában nem létező anomália okát. *Egy ilyen látogatást nevezek én valódi érdeklődésnek, és nem is ez volt az egyetlen a Fizikum történetében.*

Az előadásai (nem lehet egyszerűen óráknak nevezni) követni való minták voltak, olyan színvonalon tartotta őket, amelyet senki sem tudott felülmúlni, sem megközelíteni. Mindig felkészülten, jegyzetek nélkül jött az amfiteátrumba, táblavázlatait, képleteit a tökéletesség igényével „rajzolta”, így könnyen megértettük az egyetemi éveink alatt leadott igen nehéz fogalmakat. Jegyzeteink tökéletesek voltak, mindent kiszámolt a táblán, nem maradt nehezen megoldható, magyarázat nélküli „házi feladat”. (Bizony-bizony, egyesek óráin a megsárgult jegyzetekből nehezen kimásolható képletgyűjtemény sokszor nem került fel a táblára, a matematikai-fizikai kibogozásukat nekünk kellett [volna] befejeznünk. Ez nem mindig sikerült, vagyis alig értettük meg a tanóra lényegét.) *Gábos Zoltán tanári mintaképem lett, pedig én igen messze állok az elméleti fizikától.*

Nem voltak megsárgult jegyzetei, laptopja, kivetítője, mutatópálcája és okos lézerpointerre, csak krétával a kezében vívta meg harcát velünk, érettünk. Az előadásai nem a „megmutatom nektek, mit tudok” kategóriába tartoztak, ő tanítani jött, végtelen tudásából óriási adagokat adott át, és tette ezt mosolyogva, szerényen. Egy alkalommal a Boltzmann-állandó értékét valamiért nem merte fejből felírni, egy gyufás skatulyát vett elő (nem dohányzott), és – elpirulva – az állandó értékét arról másolta fel a táblára. Tőle nem krétafizikát kaptunk, hanem étellel teli képleteket, mindent értelmezett, és mélyre nyúlva megmagyarázott. Éreztük, hogy nemcsak tanítja, de műveli is a nekünk prezentált tudományát. *Mindig megértett kurzussal hagytuk el az amfiteátrumot.*

adását, amely oly pontosan „belőtt” volt, mint mindig. A tanár úron csöppet sem látszott az átvirrasztott éjszaka sötét, a képletek és a magyarázatok belső kapcsolatait talán még élénkebbek voltak, mint máskor.

Egy ilyen Tanárral szemben nem tehetjük meg, hogy készületlenül menjünk vizsgázni, de ha mégis megakadtunk, segítő kérdéseket tett fel. Így a szokásos vizsgadrukk nem gátolt meg bennünket tudásunk előadásában. Mindig kedves, mosolygós arca többet hozott ki belőlünk, mint más tanárok szigorú tekintete. Az átvett tudás mellett a – talán sokkal értékeesebb – magatartáspéldát is magunkkal vittük, és megpróbáltuk azt is továbbadni. A kolozsvári BBTE színt minden tanárát, kutató fizikusát, professzorát tanította. *Diplománk egy része, akármilyen szakirányt is követtünk, biztosan az ő érdeme, neki is köszönhető.*

Nyugodt, csendes embernek ismerte mindenki. Bárhol találkoztunk, a mosolygós köszönésén túl, mindig volt egy-két kedves szava, váltottunk néhány mondatot. Mindig tanított, de nem tartott hivatalos fogadóórákat, bármikor megszólíthattuk és konzultációszerűen bármit kérdezhettünk. Ha hosszabb magyarázatra és képletekre volt szükség, akkor előkerült egy vékony, rövid, régimódi, zöld töltőceruza vastag ceruzabéllel (annak idején nem volt más), és már bújtak is ki belőle a képletek, ő pedig örömmel magyarázott, de főleg értelmezett. *Örült, hogy segíthetett, mert Tanár volt!*

Az egyik – számomra – legszebb órája egy tavaszon volt, amikor a felsőéves diákok bankettet tartottak. A bankett utáni reggelen mi az Elektromosságtan amfi-terátrum ablakából láttuk, amint kijött a bankettnek otthont adó Egyetemiek házából, majd belépett az Egyetem épületébe. Néhány perc múlva – 9:30-kor, az órarend szerint – megkezdte szokásos, háromórás elő-

Ez nem egy szokásos nekrológ, hiszen Gábos Zoltán sem volt egy szokásos tanár. Az életrajzi adatait akarattal hagytam ki, a száraz adatok a Wikipédián megtalálhatók. Gábos Zoltán a hivatalos adataiban bemutatott címeknél, publikációknál sokkal több volt, az ő értékeit csak hálás emberi szavakban tudjuk megközelíteni. Én inkább olyan egyszerű, személyes történeteket választottam, amelyek *ötven év múltán is megmutathatják tanári nagyságát és egyben mindenkibe való közelségét, talán megismételhetetlenségét is. Az idej, jubileumi találkozónkon már nem foghatunk vele kezét, pillantásunkban nem érezheti az örökös hálánkat...*

Zoli bácsi, nyugodjon békében! Emlékét sok szeretettel megőrzi az egykori Bolyai, majd a Babeş-Bolyai Tudományegyetem minden volt fizikus és kémikus diákja.

Bartos-Elekes István
BBTE, 1968.

SZÁMÍTUNK RÁD, LÉGY

A FIZIKA BARÁTJA!

Támogasd adód 1%-ával az Eötvös Társulatot!

Adószámunk: 19815644-2-43

Szerkesztőség: 1092 Budapest, Ráday utca 18. földszint III., Eötvös Loránd Fizikai Társulat. Telefon/fax: (1) 201-8682

A Társulat Internet honlapja <http://www.elft.hu>, e-postacíme: elft@elft.hu

Kiadja az Eötvös Loránd Fizikai Társulat, felelős kiadó Groma István főtítkár, felelős szerkesztő Lendvai János főszerkesztő.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. A szerzőknek tiszteletpéldányt küldünk.

Nyomdai előkészítés: Kármán Stúdió, nyomdai munkálatok: OOK-PRESS Kft., felelős vezető: Szathmáry Attila ügyvezető igazgató.

Terjeszti az Eötvös Loránd Fizikai Társulat, előfizethető a Társulatnál vagy postautalványon a 10200830-32310274-00000000 számú egyszámlán.

Megjelenik havonta (nyáron duplaszámmal), egyes szám ára: 900.- Ft (duplaszámé 1800.- Ft) + postaköltség.

HU ISSN 0015-3257 (nyomtatott) és **HU ISSN 1588-0540** (online)

Tornell et al.